Pregledni naučni rad
UDK:316.624:316.356.2-053.3/.6
DOI:10.7251/ZND2601568D

UTICAJ VRŠNJAČKE EDUKACIJE NA POZITIVNU ŠKOLSKU KLIMU I PREVENCIJU AGRESIVNOG PONAŠANJA U ŠKOLI

***Doc.dr.sci. Šejla Džanan*[299]**
Treća osnovna škola Bugojno
Internacionalni univerzitet Travnik

Sažetak: *Rad istražuje ulogu vršnjačke edukacije (peer education) u prevenciji agresivnog ponašanja u školama. Agresivno ponašanje, koje uključuje vršnjačko nasilje, diskriminaciju, isključivanje i druge oblike socijalno neprihvatljivih ponašanja, predstavlja ozbiljan problem u odgojno -obrazovnim ustanovama širom svijeta, s negativnim posljedicama po mentalno zdravlje, akademski uspjeh i socijalni razvoj učenika. Vršnjačka edukacija može da predstavlja jednu od strategija prevencije agresivnog ponašanja učenika u školskom okruženju kroz osmišljene edukativne aktivnosti koje će afirmisati i modelirati pozitivne vrijednosti u školi te time smanjiti prostor podrške agresivnim, odstupajućim i asocijalnim oblicima ponašanja među učenicima. Rad sistematizuje dosadašnje spoznaje o efikasnosti različitih modela, identifikuje ključne faktore te prezentuje mehanizme putem kojih vršnjačka edukacija doprinosi jačanju pozitivne školske klime kao značajnog zaštitnog faktora za smanjenje agresivnosti, viktimizacije i isključivanja učenika. Metodološki pristup zasnovan je na pregledu relevantne literature , empirijskih istraživanja te prikaza praktične primjene vršnjačke edukacije u školi kao primjer dobre pedagoške prakse. Rezultati ukazuju da dobro osmišljeni programi vršnjačke edukacije dovode do značajnog poboljšanja socijalne kohezije, smanjenja agresivnih i diskriminativnih ponašanja te jačanja osjećaja sigurnosti i pripadnosti u školi. Međutim, dugoročna efektivnost zavisi od pažljivog odabira i obuke vršnjačkih edukatora, podrške odraslih, institucionalne podrške i kontinuiranog praćenja. Zaključuje se da je integracija vršnjačke edukacije u sistemsku prevenciju asocijalnog ponašanja odlična strategija za kreiranje škole kao podržavajuće i inkluzivne zajednice .*

Ključne riječi: *vršnjačka edukacija, školska klima, prevencija, agresivno ponašanje, socijalno-emocionalno učenje.*

Uvod

Savremene obrazovne paradigme ističu važnost oblikovanja školske klime koja afirmiše izgradnju pozitivnih vrijednosti kod učenika sa ciljem prevencije svih oblika agresivnog ponašanja u školskom okruženju kao i za posticanje kvalitetnog psihosocijalnog razvoja učenika. Školska klima se može definisati kao grupa mjerljivih karakteristika okruženja koje se tiču psihološke, socijalne i fizičke sigurnosti, održavanja pozitivnih odnosa i percepcije pravičnosti (Cohen, McCabe, & Pickeral, 2009).

Prevenitivna uloga škole temelji se na konceptu školske klime kreirane oko zajednički percipiranog iskustva školskog života koji obuhvata dimenzije kao što su sigurnost, odnosi, poštovanje, pravednost i uključenost (Thapa et al., 2013). Pozitivna klima djeluje kao zaštitni faktor

[299] sejladzanan@hotmail.com

jer: jača vezanost za školu , što je jedan od najsnažnijih prediktora pozitivnih ishoda i smanjenja rizičnog ponašanja (McNeely et al., 2002) i uspostavlja jasne i dosljedne norme ponašanja koje ne tolerišu nasilje te gradi odnose povjerenja između učenika međusobno ali i odraslih, omogućavajući ranu identifikaciju i podršku.

Asocijalno ponašanje, koje uključuje agresiju, nasilje, diskriminaciju, vandalizam i isključivanje, predstavlja ozbiljnu prepreku za ostvarivanje takvog okruženja.

Istraživanja pokazuju da škole sa pozitivnom klimom zabilježe manje incidenata nasilja i učestalijih oblika asocijalnog ponašanja (Wang & Degol, 2016).

Tradicionalni, represivni i sankcioni pristupi često su nedovoljno efektivni u dugoročnoj prevenciji. Stoga se savremena pedagogija sve više okreće preventivnim, participativnim i cjelovitim strategijama među kojima vršnjačka edukacija zauzima značajno mjesto.

Vršnjačka edukacija podrazumijeva osmišljen angažman učenika u procesima modeliranja prihvatljivog ponašanja, edukacije, podrške, medijacije, mentorstva usmjerenog prema drugim vršnjacima.

Cilj ovog rada je da se analizira uticaj vršnjačke edukacije na oblikovanje pozitivne školske klime, te da se istraži njen preventivni potencijal u smanjenju agresivnog i drugi oblika asocijalnog ponašanja. Rad će razmotriti teorijske premise, modele implementacije i pozitivne pedagoške prakse.

Problem agresivnog ponašanja u školama

Agresivnost i agresivno ponašanje, kao društveno neprihvatljiv oblik ponašanja predstavlja širok spektar namjernih i ponavljajućih ponašanja kojima se namjerno nanosi šteta drugima ili krše osnovna pravila školske zajednice. Ovo ponašanje bilježi stalni rast, posebno kod djece i adolescenata, postajući tako sve veći problem kojim različite društvene djelatnosti i institucije pridaju sve više pažnje. Određeni broj autora definiše agresivnost kao ponašanje u čijoj pozadini je namjera da se drugoj osobi nanesen šteta ili unisti neki objekt (Bartol,1995., prema: Šuman, 2019). Iz ovakve definicije agresivnosti slijede implikacije. Jedna je da agresivnost u sebi sadrži neprijateljsku namjeru (neagresivni postupci također mogu izazvati štetu, ali oni nisu posljedica namjere). Druga implikacija je da cilj agresivnih postupaka može imati ne samo fizičke već psihičke posljedice (Moeller, 2001., prema: Šuman, ibid).

Pehar (2000) prihvata određenje agresivnog ponašanja kao napada na drugu osobu sa namjerom da se drugoj osobi nanese šteta. Agresivni impulse postoje i kada se agresivno ponašanje ne ispoljava u manifestnom obliku.Treba razlikovati agresivnost kao način reagiranja od agresivnog motiva i težnje da se agresivno postupi. Nije pravedno čim se pojave agresivni imlusi govoriti o postojanju agresivnosti (Tomić, 2005).

U novijoj literaturi također se navodi da je namjera ključna stvar, te se agresivno ponašanje određuje kao “namjerno ponašanje kojem je cilj nanošenje fizičke ili psihičke boli “(Aronston i sar.,2005).

Uzroci agresivnosti mogu imati različit izvor:loš i nedovoljan odgoj, neadekvatna podrška djeci da prevazilaze frustracije i rješavaju unutrašnje konfliktne situacije (Tomić,2005), unutrašnja napetost i razdražljivost,”metoda”postizanja nekog cilja, roditeljsko odbacivanje djeteta, želja za dobijanjem pažnje,odgojni stil roditelja koji postaje model ponašanja,poistovjećivanje sa agresivnom okolinom ,želja za uzvraćanjem agresivnosti (prema drugima) kao posljedica fizičkog kažnjavanja za lose vladanje, popustljiv stav roditelja ili drugih odraslih prema agresivnom ponašanju,emocionalna napetost koja nastaje zbog porodičnog stresa u kojem dijete nije učestovalo, prevelika ponuda agresivnih prizora na televiziji i kompjuterskim igricama (Šuman,2019).

Posljedice agresivnosti su duboke i dugotrajne kako za žrtve, tako i za počinitelje i cijelu školsku zajednicu, te uključuju smanjenje akademskog postignuća, psihološke probleme (anksioznost,

depresija) i osnaživanje ciklusa vršnjačkog nasilja. Tradicionalne represivne metode (kažnjavanje) često su nedovoljno efikasne u dugoročnoj prevenciji, što zahtijeva traženje preventivnih pristupa usredotočenih na razvijanje socijalnih vještina i međusobnih pozitivnih odnosa.

Školska klima kao osnov prevencije

Škola kao odgojno - obrazovna institucija ima posebnu ulogu i značaj u prevenciji asocijalnog, agresivnog ponašanja među učenicima, jer odgojno – obrazovni rad treba da predstavlja i preventivni rad s obzirom na to da škola kao socijalna organizacija ima ima veliku ulogu ne samo u pogledu odgoja i obrazovanja već u formiranju cjelokupne strukture ličnosti.

Kao mjesto najveće formalne i neformalne vršnjačke interakcije, ima neograničene mogućnosti da preventivno djeluje na pojavu bilo kojeg oblika asocijalnog ponašanja. Kakvi će odnosi biti među učenicima u školi i razredu u velikoj mjeri ovisi od školske klime. Ona, poput nevidljivog tkiva, prožima sve aspekte života škole, određujući ne samo emocionalni ton i kvalitetu odnosa, već i duboku funkcionalnost organizacijskih procesa unutar škole kao organizacije.

Upravo na toj granici između osjećaja pripadnosti, sigurnosti i zajedništva s jedne strane, te organizacijskih i strukturalnih mehanizama rada s druge, školska klima može da djeluje djeluje kao katalizator ili prepreka za ostvarivanje kvalitetne odgojno obrazovne organizacije rada i pozitivnog preventivnog djelovanja. Analiza rezultata prethodnih istraživanja (Holtappels i Meier, 2000; Lindstrom Johnson, 2009; Leff i sur. 2003; Swearer i Espelage, 2004; Elliot i sur. 2010; Cornell, 2011; Cohen i Freiberg, 2013; Velki i Vrdoljak, 2013), vodi nas do naučno -istraživačkog pitanja o relacijama između školske klime i određenih obrazaca agresivnog ponašanja i vršnjačkog nasilja (Vlah, Perger, 2014).

Važnost međuljudskih odnosa u školskoj klimi ističu i Khoury-Kassabri, Benbenishty i Astor (2005., prema: Vlah, Perger 2014) i navode da podržavajući i pozitivni odnosi između nastavnika i učenika smanjuju otuđenje učenika te povećavaju važnost uloge škole u očima učenika i jačanje njihove privrženosti školi.

Školska klima kao fenomen i koncepcija, svoje porijeklo ima u organizacijskoj klimi, uostalom kao i brojni drugi fenomeni školskog organizacijskog menadžmenta. Gilmer definiše klimu organizacije kroz karakteristike koje razlikuju jednu organizaciju od drugih i koje utiču na ponašanje pojedinaca u organizaciji (Glimer,1971., prema:Bojanović, 2004.). Klima organizacije, prema ovom autoru, nastaje u interakciji karakteristika ličnosti članova organizacije i zahtjeva posla aludirajući na to da je klima svake organizacije jedinstvena.

Školsku klimu slično definira i Domović koji navodi da „školska klima predstavlja relativno trajnu kvalitetu školske sredine koja utječe na ponašanje njezinih članova i koja se temelji na zajedničkoj percepciji ponašanja u školi, a pod utjecajem je formalne i neformalne organizacije, osobnosti sudionika i upravljanja školom"(Domović, 2003).

Jurić (prema: Domović, 2003) ističe da se pod školskom klimom podrazumijeva specifičan pečat školskog života koji oblikuju i doživljavaju osobe koje u njemu sudjeluju. Prema istom autoru, temeljna karakteristika školske klime je opis interakcijskih oblika u školi a sama školska klima ostvaruje se na različite načine, ovisno o tome kako sudionici tumače i ostvaruju svoje uloge na osnovu njihovog samostalnog razumijevanja u svezi sa zakonitostima i pravilima ustanova.' Upravo je interakcija važan faktor školske klime pa je stoga Perkinsonova definicija jedna od najčešće korištenih a definiše školsku klimu kao okružje za učenje stvoreno kroz interakcije i povezanost ljudi, fizičke okoline i psihološke atmosphere (Perkison, 2006.,prema: Velki, Kuterovac, Jagodić i Antunović 2014).

Učenici koji doživljavaju nastavnike kao prijateljski raspoložene i brižne osobe koje se odnose prema njima s uvažanjem češće razvijaju osjećaj pripadanja školi te jačaju pozitivne odnose s ostalim učenicima (Eccles i Roeser, 2006, prema: Smontara, 2008., prema: Vlah, Perger 2014). Kvalitetan odnos učenika prema drugim učenicima obilježava također međusobno poštovanje, pomaganje, prijateljski odnos jednih prema drugima, međusobno slušanje tijekom razgovora kao i uvažavanje mišljenja drugih učenika. Može se reći da se pretpostavke za kvalitetan međuljudski odnos u školi odnose podjednako, kako na odnos učenik – nastavnik tako i na odnos učenik – učenik (Vlah, Perger 2014).

Svaka škola kao organizacija bi trebala uraditi mjere prevencije afirmišući time razvoj pozitivne školske klime koja će podsticati pozitivne vrijednosti u školskom okruženju kroz razvijanje pozitivne psihosocijalne klime u školi;primjere ponašanja i načine rješavanja sukoba koje odrasle osobe daju učenicima; jasno izražen negativan stav prema nasilju; jasno postavljena i predstavljena pravila ponašanja učenika na času, odmoru, prema vršnjacima, mlađim učenicima; učitelj kao model korektnog ponašanja; usmjerenost škole u pridobijanju znanja; da u školi postoje jasna i učenicima poznata pravila u vezi s međusobnim odnosima i ponašanjem;dobra radna disciplina i atmosfera u školi;zainteresiranost škole i nastavnika za međusobne odnose učenika i spremnost da se učenicima pomogne u izgrađivanju dobrih odnosa, navedeno je u UNICEF-ovim materijalima (2004; prema Tomić i sar.,2005: prema: Šuman, 2019).

Dakle, pozitivna, podržavajuća školska klima predstavlja temelj prevencije asocijalnog i agresivnog ponašanja u školskoj zajednici, jer učenici koji doživljavaju školsku klimu kao takvu znatno rjeđe ispoljavaju negativno odstupajuće oblike ponašanja što pokazuju istraživanja i studije ne samo u okruženju nego i šire.

Vršnjačka edukacija u kontekstu prevencije asocijalnog ponašanja

Vršnjačka edukacija je strategija učenja, podučavanja i djelovanja u kojem učenici usvajaju određena znanja o određenoj aktualnoj temi kroz predavanje, radionice, prezentacije od drugih učenika-svojih vršnjaka koji su posebno obučeni te imaju vještine daljeg prenošenja znanja svojim vršnjacima. Osnovna pretpostavka je da će učenici sa većom motivacijom radije prihvatiti informacije i savjete od svojih vršnjaka nego od nastavnika

Efikasnosti vršnjačke edukacije se ogleda u sljedećem:

- vršnjački pristup je efikasniji od drugih metoda,
- vršnjaci su pouzdan izvor informacija mladima,
- vršnjački pristup osnažuje sve uključene (ne samo mlade na koje je ciljano dejstvo već i same vršnjačke edukatore, njihove prijatelje,...),
- vršnjački pristup koristi već utvrđene puteve komunikacije i podrške (druženje, odmori, različite vannastavne aktivnosti, ostavlja prostor za potrebe školskog kurikuluma);
- vršnjaci su uspješniji u širenju informacija nego stručnjaci, jer mladi mogu lako da se identifikuju sa svojim vršnjacima;
- vršnjački edukatori su ujedno i pozitivni modeli ponašanja (role models);
- vršnjački pristup je veoma koristan i za same vršnjačke edukatore (u smislu razvoja njihovih veština, kompetencija, stavova i navika ponašanja);
- obrazovanje nuđeno putem vršnjaka može biti prihvatljivo kada drugi vidovi obrazovanja nisu;
- vršnjački pristup može biti uspešniji u uključivanju «osetljivih grupa» (hard-to-reach) od drugih, konvencionalnih metoda;

- vršnjaci mogu podsticati učenje stalnim kontaktom i druženjem.(Turner& Shepherd, 1999.,http://www.mrezainkluzija.org/resursi/category/34-prezentacije-sa-petog-regionalnog-sastanka-mreze-podrs,)

Metodološki pristup vršnjačke edukacije i uticaja se temelji na pretpostavci da su vršnjaci često kredibilniji izvori informacija i utjecaja za adolescente od odraslih, te da mogu doprinijeti promjeni socijalnih normi unutar grupe. U kontekstu prevencije asocijalnog ponašanja, vršnjačka edukacija ne podrazumijeva samo prenošenje informacija, već i modeliranje prosocijalnog ponašanja, pružanje podrške, vršenje pozitivnog pritiska te mirno rješavanje konfliktnih situacija.

Teorijski mehanizmi vršnjačke edukacije

Vršnjačka edukacija deluje kao preventivna strategija putem nekoliko teorijskih mehanizama:
Teorija socijalnog učenja (Bandura, 1977., prema: Pennington,1996.) objašnjava kako učenici modelovanjem od vršnjaka mogu usvajati prosocijalne norme ponašanja.
Teorija socijalne podrške (Cohen & Wills, 1985., prema: Lohmeier &Lee, 2011) ističe da podrška vršnjaka pruža zaštitu od stresora i umanjuje verovatnoću pojave problematičnih ponašanja.
Teorija pripadanja školi (McNeely, Nonnemaker, & Blum, 2002., prema: Lohmeier &Lee, 2011) pokazuje da učesnici u programima vršnjačke edukacije razvijaju jači osećaj pripadnosti, što je jedan od najsnažnijih prediktora smanjenja rizičnog ponašanja.
Restorativni pristup (Humphreys, 2019) naglašava da se proces promjene i iscjeljenja odvija iznutra, osnaživanjem samih pojedinaca, umjesto nametanjem rješenja izvana s temeljnim restorativnim načelom da su zajednica i odnosi ključni za rješavanje sukoba i podršku pojedincima. Ovaj pristup povezuje dva ključna koncepta: restorativnu praksu (koja se temelji na obnavljanju odnosa, dijalogu i preuzimanju odgovornosti) i vršnjačko mentorstvo (gdje educirani vršnjaci pružaju podršku drugima)[300].
Kroz ove mehanizme, vršnjačka edukacija doprinosi razvoju pozitivne školske klime na sljedeće načine:
Izgradnja pozitivnih socijalnih odnosa: Građenje odnosa poverenja, uvažavanja, podrške i saradnje među učenicima kao i oblikovanje "poželjnog modela" vršnjačke identifikacije u ponašanju i djelovanju.
Oblikovanje grupnih normi, vrijednosti: Uvođenje i promocija prosocijalnih normi i pozitivnih vrijednosti kao prihvatljivih oblika ponašanja i djelovanja među vršnjacima te time sprečavanje nepoželjnog asocijalnog ponašanja među vršnjacima .
Jačanje podrške: Pružanje vidljive podrške za ugrožene grupe ili učenike u riziku.
Unapređenje participacije: Aktivno uključivanje učenika u rešavanje problema zajednice (Cowie & Wallace, 2000).

Efektivnost vršnjačke edukacije

Istraživanja generalno potvrđuju pozitivan uticaj dobro osmišljenih programa vršnjačke edukacije. Meta-analiza (Gaffrey,H., Ttofi,M., Farrington,D., 2011) ukazuje da osmišljeni školski programi protiv nasilja imaju svoju efikasnost u smanjenju počinjenja nasilja te da programi koji su vođeni od strane vršnjaka mogu dovesti do statistički značajnog smanjenja vršnjačke viktimizacije i agresivnog ponašanja.

[300] Sage Video - Healing from the Inside-out: A Restorative Peer Mentoring Model

Pozitivni efekti korištenja vršnjačke edukacije kao modela prevencije vršnjačkog nasilja i asocijalnog ponašanja učenika kroz oblikovanje školske i razredne klime opredjeljene ka pozitivnim podržavajućim vrijednostima uočavaju se kroz smanjenje manifestnih oblika nasilnog ponašanja, unapređenje školske klime oblikovanu kvalitetnijim odnosima u školi, većoj sigurnosti te naučenosti da se traži pomoć podrška sa fokusom na razvoju socio-emocionalnih kompetencija (empatija, komunikacija, načini rješavanja problema, izgradnja samopouzdanja i sl.) ne samo kod vršnjačkih edukatora nego i kod ostalih učenika u školskoj zajednici.

Efektivnost uključivanja vršnjačke edukacije u cjelokupan program zavisi od ključnih faktora: kvalitetne obuke i supervizije, podrške od strane odraslih, integracije programa u širu školsku strategiju i kontinuiteta sprovodenja (SalmiValli, 2014).

Primjena modela vršnjačke edukacije u školskom okruženju

Danas smo svjesni činjenice da odgojno–obrazovni uticaj na djecu predstavlja široku lepezu mogućnosti te da ga ne možemo svesti samo na formalno znanje u učionici dobiveno od strane nastavnika. Odgornost je time veća jer trebamo težiti modelima učenja koji su interesantniji i prihvatljiviji djeci, nešto što čini ugodu učenicima dok uče i djeluju u svom odgojno-obrazovnom okruženju, što njih opisuje, što oni doživljavaju kao svoj lični ishod. Učenici osjećaju uključenim, produktivnim i vrijednim a onda proces učenja kreće sam od sebe dalje.

Da bi smo realizovali našu pedagošku praksu primjenili smo vršnjačku edukaciju kao model učenja i podučavanja u kojem se daje prilika učenicima da usvajaju znanja o određenoj i aktualnoj temi kroz svoja istraživanja materijala, osmišljavanja predavanja i radionice, prezentacije drugim učenicima i od drugih učenika – svojih vršnjaka koji su posebno pripremljeni i imaju razvijene vještine daljeg prenošenja znanja svojim prijateljima .

Senzibilizirati učenike da osjete poteškoću drugih u stanju određene potrebe, da djeluju u skladu sa svojim mogućnostima i na taj način da podrže svoje prijatelje, da razvijaju napredne vještine i kompetencije kao i da daju svoj lični odgovor na određena pitanja i probleme je nešto što se razvija kroz vršnjačku edukaciju tokom cijele školske godine .

Na ovakav način djelujemo i na prevenciju vršnjačkog nasilja te drugih oblika asocijalnog ponašanja kod učenika i cilj nam je da se učenici osjećaju prihvaćeno i sigurno u porodici, u školi, u društvu. Tim vršnjačkih edukatora primjenjuje pozitivne oblike ponašanja i učenja u školi i daje primjer suradnje, podrške i promjene prvenstveno u svom međusobnom ponašanju ali i u svojoj razrednoj zajednici.

Primjer pedagoške prakse uz korištenje modela vršnjačke edukacije

Prvi korak je planiranje programa **„Budimo bolji ljudi- učimo znati, činiti, zajedno živjeti i biti“** kroz Godišnji plan i program rada škole (poglavlje manifestacije, saradnja sa drugim institucijama iz lokalne zajednice, kroz preventivne programe i Akcioni plan prevencije vršnjačkog nasilja) te kroz rad program odjeljenske zajednice (jedan sat u toku mjeseca posvećen međusobnoj vršnjačkoj poduci iz predmeta koji su tom odjeljenju delegiraju učenici).

Planiranje se mora usredsrediti na ono ko smo mi, šta zastupamo, koje su naše vrijednosti, koja je naša vizija (Adižes, 2001).

Drugi korak formiranje Tima vršnjačkih edukatora na nivou škole, učenici zainteresirani za rad na sebi, za rad sa drugim učenicima kao i dodatni rad u slobodno vrijeme. Tim vršnjačkih edukatora je mješovita skupina učenika koji imaju interesovanje za dodatni rad, koji imaju ideje ali i ***učenici koji su imali odstupanja u svom ponašanju kao i učenici koji su bili u nekoj vrsti***

međusobnog sukoba i konflikta. Tim je mjesto gdje ćemo zajedno učiti o svojim razlikama, slabostima, snagama i prihvatati ih.

Treći korak planiranje rada po mjesecima sa fokusom na temi koja obilježava mjesec i načinom realizacije.Članovi Tima vršnjačkih edukatora odabiru aktivnosti po mjesecima za koje smatraju da su važne za prezentaciju učenicima te da će biti prihvaćene od strane učenika. Oni daju incijativu i prave svoj program.

Svaka planirana aktivnost zahtjeva kvalitetnu pripremu i realizaciju, istraživanje i prikupljanje informacije o temi, osmišljavanje i pravljenje materijala, međusobna saradnja-zajednički rad, kretivni rad, prezentacije, vježbanje javnog nastupa, osmišljavanje radio emisija te usmjereno korištenja slobodnog vremena i ostajanja u školi i nakon redovnog nastavnog procesa.

Vršnjačka edukacija je dala svoj odgovor te oblikovala je pozitivnu i produktivnu školsku klimu. Uočeno je da učenici sami detektuju probleme i potrebe u svojoj školskoj zajednici. Razvijaju svoje mišljenje i stav prema određenoj pojavi te osmišljavaju koji su najbolji načini da se određena problematika približi drugim učencima, vršnjacima kako bi ih zainteresirali za učešće. Rado učestvuju u aktivnostima, svoje slobodno vrijeme provode na osmišljavanju i realizaciji tema (ostaju u školi i poslije nastave te mnoge dijelove aktivnosti realizuju u kućama dogovarući radeći u parovima).

Postaju odgovorniji prema sebi, ali i svojim prijateljima, kao i prema delegiranim zadacima, samouvjereniji su.

Smanjuje se prostor za nasilne i incidentne situacije (odmah se reaguje i ne dozvoljavaju da se problem sakrije nego žele kroz komunikaciju da dođu do rješenja problema).Upravljaju konfliktim situacijama a ne dozvoljavaju da iste upravljaju njima.

Nastoje prevazići određena međusobna neslaganja (a dešavaju se u svakom dijelu procesa) i spremni su oko toga razgovarati .

Šire krug prijateljstva kroz upoznavanja sa svim učenicima u školskoj zgradi. Kroz konkretnu međusobnu komunikaciju ruše određene predrasude i grade mostove povjerenja, suradnje i uvažavanja drugog i drugačijeg (sposobnosti, interesovanja, ličnost, vjera, nacionalnost).

Prepoznaju i imenuju promjenu kod sebe (posebno učenici koji su imali sklonost ka asocijalnom ponašanju) te tako šire pozitivnu promjenu i u svom odjeljenju.

Vizija koju pratimo je „***Uključi mene da mijenjam sebe, svoju školsku zajednicu a time i svijet„.***

Zaključak

Živimo u vremenu stalnih i brzih promjena. Škola kao odgojno – obrazovna zajednica ne može djelovati izolovano već inkluzivno, a to između ostalog znači da se i od školske zajednice očekuje promišljanje te adekvatan odgovor na izazove okoline, nove problemske situacije i nastale promjene u društvu kao i uticaj svega toga na učenike i njihov psiho-fizički razvoj, interesovanja te motiviranost za usvajanjem novih znanja, vještina, navika i sposobnosti. Takođe, suočeni smo i sa složenim društvenim nasljeđem, tradicionalnim i kulturološkim okvirima koji imaju uticaj na moguću reprodukciju nasilnih obrazaca ponašanja što nas obavezuje da tragamo za modelima koji prostor, odnosno školsku zajednicu pretvara u snažan i siguran preventivni faktor. Ovo zahtijeva prelazak sa sporadičnih, projekatno orijentisanih aktivnosti na dugoročnu, sistemsku i cjelovitu strategiju. Osnov takve strategije leži u namjernom građenju pozitivne, inkluzivne i dijalogom vođene školske klime koja jasno komunicira da nasilje i asocijalno ponašanje nije prihvatljivo. Vršnjačka edukacija može da predstavlja moćnu i autentičnu strategiju za izgradnju pozitivne školske klime sa ciljem prevencije nasilja i asocijalnog ponašanja te da podstiče razvoj građanskih i socijalnih kompetencija kod učenika, pripremajući ih za odgovorno delovanje u društvu. Njen uticaj proizilazi iz jedinstvene sposobnosti da

deluje na nivou vršnjačkih odnosa i grupnih normi, gde tradicionalne intervencije odraslih često imaju ograničen domet. Da bi vršnjačka edukacija kao model prevencije vršnjačkog i asocijalnog ponašanja imala svoj potpuni potencijal potrebno ju je integrisati u širu školsku politiku prevencije, kao dio cjelovite strategije a ne kao izolovanu aktivnost uz osiguranu kvalitetnu, kontinuiranu edukaciju i superviziju za učenike, vršnjačke edukatore te podršku cjele školske zajednice. Vršnjačka edukacija, kada je sistematično primenjena, ne samo da doprinosi bezbjednijem i podržavajućem školskom okruženju, već i podstiče razvoj građanskih i socijalnih kompetencija kod učenika, pripremajući ih za odgovorno djelovanje u društvu.

Literatura

1. Adižes,L.(2001).Težnja ka top formi.Novi Sad:Adižes.
2. Aronson,E.,Wilson,T.D.,Akert,R.M.(2005).Socijalna psihologija.Zagreb:Mate d.o.o
3. Bandura, A. (1977). Social learning theory. Prentice Hall.
4. Bojanović,R.(2004).Psihologija međuljudskih odnosa.Beograd:Centar za primjenjenu psihologiju.
5. Cohen, J., McCabe, L., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. Teachers College Record, 111(1), 180-213. https://www.researchgate.net/publication/364855663 Peer Support in Action From Bystand ing to Standing by (04.02.2026)
6. Cohen,Sh.,Wills.T.A.(1985).Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. https://www.researchgate.net/publication/239787465 _A_school_connectedness_scale_for_use_with_adolescents (13.02.2026.)
7. Chung-Hall, J., Craig, W., & Pepler, D. (2021). A meta-analysis of peer-led interventions for reducing school bullying. Aggression and Violent Behavior. https://www.researchgate.net/publication/265492729_Bullying_Interventions_and_The_Role_of_Adults (17.02.2026)
8. Cowie, H. (2019). Peer support as an intervention to counteract school bullying: Listen to the children. Children & Society, 33(2), 138-150. https://www.researchgate.net/publication/227679169_Peer_Support_as_an_Intervention_to_Counteract_School_Bullying_Listen_to_the_ChildrenPDF (17.02.2026)
9. Cowie, H., & Wallace, P. (2000). *Peer support in action: From bystanding to standing by*.SAGE. https://www.researchgate.net/publication/364855663_Peer_Support_in_Action_From_Bystanding_to_Standing_by (17.02.2026)
10. Domović, V. (2003). Školsko ozračje i učinkovitost škole. Jastrebarsko: Naklada Slap
11. Gaffney,H.,Ttofi,M.M.,Farrington,D.P.(2021).Effectiveness of school-based programs to reduce bullying perpetration and victimization:An updated systematic review and meta-analysis. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8356322/ (17.02.2026)
12. Glasser,W.(1999).Nastavnik u kvalitetnoj školi,Zagreb:Educa.
13. Humphreys, M. (2019). Healing from the inside-out: a restorative peer mentoring model.SAGE Publications Ltd. https://doi.org/10.4135/9781529705133 (16.02.2026)
14. Lohmeier,H.J.&Lee.S.,(2011). A school connectedness scale for use with adolescents. https://www.researchgate.net/publication/239787465_A_school_connectedness_scale_for_use_with_adolescents (13.02.2026.)
15. McNeely, C. A., Nonnemaker, J. M., & Blum, R. W. (2002). Promoting school connectedness: Evidence from the National Longitudinal Study of Adolescent Health. Journal of School Health, 72(4). https://www.researchgate.net/publication/11342242_promoting_school_connectedness_evidence_from_national_longitudinal_study_ofadolescent_health / (04.02.2026)
16. Pennington, D.C.(1997). Osnove socijalne psihologije. Zagreb: Naklada Slap
17. Puzić, S., Baranović, B., Doolan, K. (2011).Školska klima i sukobi u školi. Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja, 49(3 (191), 335-358. https://hrcak.srce.hr/file/118713 (10.02.2026)

18. SalmiValli, C. (2014). Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions? *Theory Into Practice*, 53(4), 286-292. https://www.researchgate.net/publication/271623426_Participant_Roles_in_Bullying_How_Can_Peer_Bystanders_Be_Utilized_in_Interventions (18.02.2026)
19. Šuman, M. (2019). Agresivnost i vršnjačko nasilje kod učenika u osnovnim školama. Sarajevo: Infohaus
20. Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, 83(3), 357-385. https://www.scribd.com/document/690969393/thapa-cohen-guffey-and-higgins-dallesandro-2013 (03.02.2026)
21. Tomić,R.(2005).Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih.Tuzla:OFF-SET
22. Velki, T., Antunović, A. (2014). ,Razvoj i validacija hrvatskog upitnika školske klime za učenike. Suvremena psihologija, 17(2), 151-165. https://hrcak.srce.hr/file/214500 (10.02.2026.)
23. Vlah, N., Perger, S. (2014). Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole. Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, 22(1), 1-25 https://hrcak.srce.hr/file/195886 (09.02.2026)
24. Wang, M. T., & Degol, J. L. (2016). School climate: A review of the construct, measurement, and impact on student outcomes. *Educational Psychology Review*, 28(2), 315-352. https://www.researchgate.net/publication/286944806_school_climate_a_review_of_the_construct_measurement_and_impact_on_student_outcomes (04.02.2026)

THE IMPACT OF PEER EDUCATION ON A POSITIVE SCHOOL CLIMATE AND PREVENTION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN SCHOOL

Assoc.Prof.Dr.sci. Šejla Džanan
Third Primary School Bugojno
International University Travnik

Summary

The paper explores the role of peer education in preventing aggressive behavior in schools. Aggressive behavior, which includes peer violence, discrimination, exclusion, and other forms of socially unacceptable conduct, represents a serious problem in educational institutions worldwide, with negative consequences for students' mental health, academic success, and social development. Peer education can represent one of the strategies for preventing aggressive behavior among students in the school environment through designed educational activities that will affirm and model positive values in the school, thereby reducing the space for supporting aggressive, deviant, and antisocial forms of behavior among students. The paper systematizes current knowledge on the effectiveness of various models, identifies key factors, and presents the mechanisms through which peer education contributes to strengthening a positive school climate as a significant protective factor for reducing aggression, victimization, and exclusion of students. The methodological approach is based on a review of relevant literature, empirical research, and presentations of the practical application of peer education in schools as an example of good pedagogical practice. The results indicate that well-designed peer education programs lead to a significant improvement in social cohesion, a reduction in aggressive and discriminatory behaviors, and a strengthening of the sense of safety and belonging in school. However, long-term effectiveness depends on the careful selection and training of peer educators, adult support, institutional support, and continuous monitoring.It is concluded that the integration of peer education into the systemic prevention of antisocial behavior is an excellent strategy for creating a school as a supportive and inclusive community.

Keywords: *peer education, school climate, prevention, aggressive behavior, social-emotional learning*